

DR. JURGA MOTIEJŪNAITĖ

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos *Taisliaus augyminio* kerpių genčių botaniniai komentarai

Rankraščio dalyje Eila III J. A. Pabrėža aprašo kerpės (*Lichenes*), kurias žemaitiškai pavadina skūrkerpėmis. Kadangi samanas (kerpsamanas ir lapsamanas) jis vadina kerpėmis, jo vartojama terminologija gerokai painioja skaitytoją, nes šios dvi organizmų grupės nieko bendro neturi, netgi priklauso skirtingoms karalystėms. Šiuo metu kerpėmis vadinama grybų grupė (daugiausiai aukšliagyrbiai ir nedaug papėdgrybių), kurie prisitaikę gyventi simbiozėje su dumbliais ir melsvabakterėmis ir drauge su jais sudaro pastovų, apibrėžtos sandaros kūną – gniužulą. Tačiau įdomi detalė, kad „Taisliaus“ įvade pabrėžiama, jog paprasti žmonės skūrkerpes vadina kerpėmis („Taisliaus“ įvadas: Prajovas, spausdintos I dalies 69 p.)

III Eilos įvade aprašomi kerpių sandaros ypatumai. Kadangi nuo „Taisliaus“ rašymo laikų iš esmės pasikeitė žinios tiek apie kerpės kaip organizmus, tiek apie jų funkcionavimą, daugelis J. A. Pabrėžos terminų yra pasenę ar tiesiog iš esmės neteisingi, žiūrint iš dabartinių botanikos ir mikologijos mokslų pozicijų, tokie kaip nebevertojamo mikologijoje ir lichenologijoje termino gonidija (*gonidium*) žemaitiškas atitikmuo sieninvėda. Kerpių gniužulas įvardijamas kaip lova (vartojant lotynišką terminą *blastema*), tačiau prirašoma, kad kiti botanikai pripažįsta lotynišką terminą *thallus* (vartojamą ir dabar), kuris pateikiamas ir „Taisliaus“ įvade su žemaitišku vertimu bloma arba lopu. Aprašomi įvairūs gniužulų tipai (šiemis skiriama daugiausia vietos) ir kerpių augimo formos, tačiau nė vienas iš jų neprigijo lietuviškoje terminijoje arba prigijo tik iš dalies – šerdis [gniužulo] sluoksnis – varsa šerdinė („Taisliaus“ įvadas: Prajovas, spausdintos I dalies 70 p.). Mėginta įtvirtinti terminą terlytėlė (*cyphelium*) (Minkevičius ir kt., 1983), tačiau dabar žinoma, kad kerpių gniužuluose būna identiškas funkcijas atliekančių, tačiau skirtingos anatominės sandaros darinių *pseudocyphelium*, todėl dabar abiem darinių grupėms pavadinti vartojami lituanizuoti lotyniški terminai cifelės ir pseudocifelės. Kai kur pačiam J. A. Pabrėžai, matyt, pritrūko žemaitiškų terminų, nes rankraštyje palikta tuščios vietos šalia įrašyto lotyniško atitikmens, pvz.: ... butynaa lóusa yr pri *pythmenibus* neprikliimbąti...“ (rankraščio 777 p.).

Nemažai vietos skirta ir kerpių dauginimosi organams aprašyti, tačiau šiuose aprašymuose daug žemaitiškų terminų painiavos. Pavyzdžiui, tiek samanų sporinės, tiek grybų (ir kerpių) vaisiakūniai vadinami sėklinyčiomis („Taisliaus“ įvadas: Prajovas, spausdintos I dalies 105–107 p.), be to, skirtinguose puslapiuose vaisiakūniai vadinami tai sėklinyčiomis, tai vaisnešiais („Taisliaus“ įvadas: Prajovas, spausdintos I dalies 70 ir 106 p.). Aprašyti uždari (peritecioidiniai) – puodinyčios, atviri (apoteciai) – torielvaisiai ir macediniai vaisiakūniai – lopišiai arba kaušai.

Kerpių genčių sąrašė J. A. Pabrėža jau neseka Linėjaus sistema, naudodamasis naujesniais pasaulinės literatūros šaltiniais: Heinricho Friedricho Linko, Kurto Sprengelio ir Friedricho Wilhelmo Wallrotho knygomis bei tėvynainio Juozapo Jundzilo kūriniu, todėl sąrašė yra daugiau genčių, o ne vien tik *Lichen*, kaip Linėjaus veikale „Systema Plantarum...“. Kerpės

„Taisliuje“ suskirstytos pagal vaisiakūnių morfologiją ir anatomiją į dvi grupes: aklagrūdės skūrkerpes (kurių aukšliai yra vaisiakūnio viduje) ir plikagrūdės skūrkerpes (kurių aukšliai, kaip jis neteisingai manė, yra vaisiakūnio išorėje). Aklagrūdės dar suskirstytos į dvi grupes – paslėptavaises arba slaptavaisūnes (su uždalais vaisiakūniais) ir atvertavaises (su atvirais vaisiakūniais). Nė viena iš šių grupių dabar neturi jokios taksonominės reikšmės, o ir kerpių sisteminis skirstymas genčių ir rūšių lygmenyje nuo „Taisliaus“ laikų iš esmės pasikeitė, todėl lichenologinei ir mikologinei terminologijai šis darbas mažiau reikšmingas nei botaninei. Suteikdamas vardus kerpėms, J. A. Pabrėža dažniausiai išvertė lotyniškus vardus, tik retkarčiais rėmėsi gniužulo morfologiniais požymiais.

Įdomu, kad priešingai nei samanoms, visoms kerpių gentims J. A. Pabrėža davė žemaitiškus vardus, kurių dalis vartojama ir šiandien. Rūšių ir aukštesnio taksonominio rango vienetų sąrašė nurodomi sandaros ypatumai, atskiroms rūšims taip pat ir augavietės, tačiau beveik nėra jokių duomenų apie paplitimą Žemaitijoje ar kitose vietovėse, kur J. A. Pabrėža lankėsi, išskyrus nuorodą prie *Endocarpon miniatum*: „(Kayp tay aplink Szwiekszna)“; šią radavietės nuorodą tai pačiai rūšiai pateikia ir J. Jundzilas (Jundził, 1830), taigi neaišku, kieno tai iš tiesų radinys (ir aprašas), juo labiau kad abu botanikai Švėkšnoje lankėsi. Gali būti, kad iš tiesų kerpių sąrašas (ar bent didesnė jo dalis) yra kompiliacija aprašymų, rastų kituose darbuose, ką leidžia įtarti ir kiekvieno aprašo apačioje esančios pavardės autorių, kurių darbais naudotasi. Kitas netiesioginis patvirtinimas yra prieraišai prie kai kurių rūšių apie jų paplitimą, tokie kaip „Aug ąt oułomis yr kuulees Europas“ arba „Aug ąt kaałnaas auksztiausees Skandynaawyjos“. Sąrašė yra Lietuvoje neaptiktų kerpių, o kai kurios, tokios kaip *Parmelia articulata* (dabartinis pavadinimas *Usnea articulata*) mūsų šalyje ir negali augti, kadangi tai okeaninio ir subokeaninio bei pietinio paplitimo rūšis, neaptinkama Skandinavijoje ir rytiniame Baltijos jūros regione. Kita vertus, kai kur „Taisliuje“ yra sakinių, kurie panašūs į asmeninių stebėjimų pastabas, pvz., prie *Cladonia rangiferina*: „... atmaynosy α - β retaa tedoudas matiiti.“ Be to, pats J. A. Pabrėža rinko kerpės, tai liudija Vilniaus universiteto herbariume saugoma jo kolekcija (Kviklytė, Kalantaitė, 1962), kurioje yra 101-as kerpių pavyzdys. Šio straipsnio autorė taip pat peržiūrėjo šį rinkinį: visiškai užpildytų etikečių jame nėra, vietomis nurodytas kerpės pavadinimas ir augavietė, tik visai kolekcijai pridėtas lapelis su nuoroda, kad jos rinktos Palangos apylinkėse (Porosty rosnące za Polągą w lesie około Biruty). Beje, geroka dalis J. A. Pabrėžos apibūdintųjų kerpių pavadintos klaidingai – net ir tuometine samprata: pavyzdžiui, rinkinys, kuriame drauge auga *Parmelia sulcata* ir *Platismatia glauca*, pavadintas *Lichen caperatus* (dabar *Flavoparmelia caperata*), o skirtingi *Evernia prunastri* pavyzdžiai pavadinti *Parmelia fraxinea* (dabar *Ramalina fraxinea*) arba *Lichen centrifugus* (dabar *Arctoparmelia centrifuga*) ir pan., be to, kai kur įrašyti lenkiški ir žemaitiški pavadinimai neatitinka J. A. Pabrėžos vartotų lotyniškųjų.

Genčių sąrašo A a dalyje „Slaptavaisūnės (*Myelocarpi*)“ surašytos gentys, kurių vaisiakūniai atsiveria maža angele. Šioje grupėje trys gentys.

Vidvaisos (694) vardas dabar nevartojamas. Teresės Rudzinskaitės sudarytame Lietuvos kerpių sąvade (Rudzinskaitė, 1982) *Endocarpon* genčiai duotas lietuviškas vardas nertmina. Abu vardai atspindi tai, kad šių kerpių vaisiakūniai būna panirę į gniužulą ir matomos tik jų viršūnėlės. Šiuo metu *Endocarpon* genties (šiuolaikine prasme) rūšių Lietuvoje neaptinkama. Iš dviejų J. A. Pabrėžos paminėtų rūšių viena – *E. miniatum* dabar priklauso odkerpės (*Dermatocarpon*) genčiai ir vienintelė žinoma jos radavietė yra J. A. Pabrėžos ir J. Jundzilo minimos Švėkšnos apylinkės. Kita minima rūšis – *E. pusillum* Lietuvoje neaptinkama ir abejotina, ar ji čia gali augti.

Skylelnėšės (695) vardas duotas genčiai *Porophora*, kuri nebeegzistuoja, jai priklausiusios rūšys išskirstytos keliose gentyse, nors dauguma priklauso spuoguočėms (*Pertusaria*), kaip ir J. A. Pabrėžos minima *P. pertusa*, dabar vadinama skylėtąja spuoguočė ir aptinkama Lietuvoje.

J. A. Pabrėžos sukurtas karpūnės (596) genties vardas įsitvirtino. Šiai genčiai priskirtos šešios rūšys, tačiau tik viena – mūrinė karpūnė (*V. muralis*) šiuo metu priklauso *Verrucaria* genčiai. Kitos dabar išskirstytos įvairiose gentyse, kai kurių identitetas (pvz., *V. olivacea* arba *V. punctiformis*) neaiškus, mat tokie pat vardai XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje buvo suteikti skirtingoms kerpių rūšims, kartais netgi priklausiusioms skirtingoms gentims. Trys minimos rūšys – *V. muralis*, *V. epidermidis* (dabar *Leptorhaphis epidermidis*) ir *V. stigmatella* (dabar *Strigula stigmatella*) aptinkamos Lietuvoje.

Genčių sąrašo B a dalyje „A[t]darvaisūnės (*Hymenocarpi*)“ surašytos gentys, kurių vaisiakūniai yra su atviru himeniu. Ši grupė dar suskirstyta į kerpės su pailgais (linijinėms arba lireliniais) vaisiakūniais (α) ir daugiau ar mažiau apskritais vaisiakūniais (β). Grupėje α yra dvi gentys (697 ir 698), grupėje β – septynios (699–705).

Balsiūnėmis (697) pavadintos kerpės, kurios šiuo metu priskiriamos arba lietuviškai taip pat vadinamai *Opegrapha*, arba brėžio (*Graphis*) gentims. Iš visų penkių šioje gentyje minimų rūšių tik dviejų – tamsiosios (*G. atra*, dabar *Opegrapha atra*) ir raižytosios (*G. scripta*, dabar vadinamas rašytiniu brėžiu) identitetas yra aiškus. Dar iš gana detalaus aprašymo ir rūšies sinonimikos istorijos galima spėti, kad bi-akelėtoji balsiūnė (*G. subocellata*) pagal šiuolaikinės sistematikos ir nomenklatūros sampratą yra rusvoji balsiūnė (*Opegrapha rufescens*). Iš šių trijų rūšių *Graphis scripta* ir *Opegrapha rufescens* yra žinomos ir dažnos Lietuvoje. *Opegrapha atra* gana dažnai minima Stepono Batoro universiteto botanikų darbuose, kuriuose nurodoma ją augus dabartiniuose Vilniaus ir Trakų rajonuose, tačiau išlikęs tik vienas Vilniaus universiteto herbariume saugomas A. Michalskio rinktas pavyzdys, kurį patikrinus paaiškėjo, kad jis buvo neteisingai apibūdintas, taigi kyla abejonių, ar ši kerpė Lietuvoje kada nors augo. Kokios pagal šiuolaikinę sistematinę sampratą yra kitos J. A. Pabrėžos minimos balsiūnių rūšys, nėra aišku.

Platbrėžos (697) gentyje nurodoma viena rūšis *P. dendritica* (dabar *Phaeographis dendritica*), kuri ilgą laiką buvo klaidingai apibūdinama daugelyje Europos šalių (taip pat ir Lietuvoje), painiojant ją su senais *Graphis scripta* gniužulais. Iš tiesų tai okeaninio ir pietinio paplitimo kerpė, kuri neauga rytiniame Baltijos jūros regione.

Skyvės (699) genčiai priskirtos šešios rūšys. Šiuo vardu ir dabar vadinama *Lecidea* gentis, kuri iki XX a. antrosios pusės iš tiesų buvo labai plačios apimties ir dauguma J. A. Pabrėžos minimų rūšių jai priklausė. Tačiau dabar iš viso „Taisliaus“ sąrašo skyvėms priskiriama tik Lietuvoje neauganti *L. lapicida*. Iš viso sąrašo Lietuvoje aptinkama tik *L. atrovirens*, dabar vadinamas geografiniu rizokarpu (*Rhizocarpon geographicum*), kitos (*L. limosa* – dabar *Protomicarea limosa*, *L. demissa* – dabar *Lecidoma demissum*) paplitusios tik kalnuotose vietovėse ar arktėje. Dviejų rūšių statusas neaiškus. *Lecidea parasema* galbūt yra Lietuvoje labai dažna *Lecidella elaeochroma*, tačiau šis XIX a. pirmojoje pusėje vartotas sinonimas yra labai neapibrėžtos apimties. *Lecidea vesicularis* identitetas taip pat neaiškus, greičiausiai tai kažkuri iš *Toninia* genties rūšių, kurios Lietuvoje neaptinkamos.

Tacūnė (700) pavadinta *Patellaria* gentis, kurios vardas jau seniai nebevertojamas. Šiai genčiai priskirtos šešios rūšys, visos priklausančios skirtingoms gentims: *Icmadophila*, *Trapelia*, *Vahliella*, *Placynthium*, *Baeomyces* ir *Dibaeis*. Penkios iš šių rūšių randamos Lietuvoje, išskyrus *P. microphylla* (dabar *Vahliella microphylla*), kuri dažniausiai aptinkama kalnuose ir šiaurėje, tačiau „Taisliaus“ rašymo laikais dar galėjo augti ir Lietuvoje, ypač senuose miškuose.

Cladonia (701) genties kerpės dabar, kaip ir J. A. Pabrėžos rankraštyje, vadinamos šiurėmis ir iš devyniolikos sąrašo esančių rūšių tik viena priskiriama kitai genčiai – *C. papillaria* dabar priklauso genčiai *Pycnothelia*, tačiau lietuviškas rūšies vardas išlaikytas toks, kokį davė J. A. Pabrėža: apgamuotoji piknotėlė. Šešių rūšių (*C. racemosa*, *C. fusca*, *C. cinerea*, *C. neglecta*, *C. polycephala* ir *C. incana*) identitetas neaiškus. Kai kurios formos (atmainos pagal J. A. Pabrėžą) dabar turi rūšies statusą. Iš visų „Taisliuje“ vartotų vardų šiuo metu prigiję colinės,

kekėtosios (tačiau šiuo vardu vadinama *C. botrytes*), išsigimstančiosios („Taisliuje“ vartojama forma išsigemančioji), žvynuotosios („Taisliuje“ – žvyningoji) ir karolinės („Taisliuje“ – karolnėšė) šiurių vardai. Nepasikeitė ir šiurkštos (702) genties vardas, kaip ir vienintelės minimos rūšies, kuri ir dabar tebevadinama velykine šiurkšta (*Stereocaulon paschale*).

Skydūnės (703) gentis pati didžiausia „Taisliaus“ kerpių sąrašė, joje yra 42 rūšys ir tai nieko nuostabaus, nes tuometine samprata *Parmelia* gentis apėmė daugybę rūšių, kurios šiuo metu priskiriamos skirtingoms šeimoms ir net skirtingoms eilėms. Pats skydūnės vardas dabar teko netgi ne *Parmelia* (dabar vadinama kežu), o kažkada jos dalimi buvusiai *Acarospora* genčiai. Iš viso „Taisliuje“ pateikto *Parmelia* sąrašo šešių rūšių (*P. plicata*, *P. jubata*, *P. fahluensis*, *P. molybdina*, *P. subfusca* ir *P. salicina*) tikslus identitetas nėra žinomas, nors daugumos jų priklausomybė dabar priimtos apimties gentims gana aiški. Vienos rūšies (*P. plicata*) aprašyme, matyt, įsivėlusį klaidą, nes aprašas ir dauguma surašytų sinonimų atitinka kedenių (*Usnea*) gentį, tuo tarpu *Parmelia perlata* yra visai kitos kerpės – *Parmotrema perlatum* sinonimas. Tiesa, sprendžiant iš aprašų, net kai kurių aiškaus identiteto pavadinimai, matyt, apima daugiau nei vieną rūšį pagal šiuolaikinę sampratą: pavyzdžiui, prie *Parmelia olivacea* (dabar *Melanohalea olivacea*) parašyta, kad ji auga ir ant medžių, ir ant akmenų, tačiau ši kerpė ant akmenų nerandama. Sąrašė esančios rūšys pagal dabartinę sistematinę sampratą priklauso *Usnea*, *Bryoria*, *Ramalina*, *Evernia*, *Cetraria*, *Pseudevernia*, *Anaptychia*, *Physcia*, *Physconia*, *Tuckermanopsis*, *Vulpicida*, *Flavoparmelia*, *Parmelia*, *Melanohalea*, *Heterodermia*, *Collema*, *Pleurosticta*, *Hypogymnia*, *Xanthoria*, *Caloplaca*, *Lecanora*, *Protoparmeliopsis*, *Aspicilia*, *Pleopsidium*, *Tephromela*, *Ochrolechia* ir *Candelariella* gentims. J. A. Pabrėža mėgina išskirstyti didelį sąrašą pagal kerpių gniužulų formas ir spalvas bei vaisiakūnių spalvą, tačiau taip drauge atsiduria ne tik negiminingos, bet net nelabai tarpusavyje panašios rūšys, pavyzdžiui *Parmelia corrugata* (dabar *Pleurosticta acetabulum*) ir *Parmelia physodes* (dabar *Hypogymnia physodes*). Trisdešimt iš sąrašė paminėtų rūšių žinomos Lietuvoje, nors kai kurios šiuo metu neberandamos, tokios kaip *Parmelia florida* (dabar *Usnea florida*) ar *Parmelia nigrescens* (dabar *Collema nigrescens*). Kai kurios minimos kerpės Lietuvoje neauga, pavyzdžiui, *Parmelia chlorophana* (dabar *Pleopsidium chlorophanum*), *Parmelia juniperina* (dabar *Vulpicida juniperinum*), *Parmelia speciosa* (dabar *Heterodermia speciosa*) ar jau minėta *Parmelia articulata*. Iš visų „Taisliuje“ vartotų šios kerpių grupės rūšių vardų šiuo metu prigiję uosinės [ramalinos] (*Parmelia fraxinea*), miltuotosios [ramalinos] (*Parmelia farinacea*, „Taisliuje“ vartojama forma miltinoji), dulkėtosios [ramalinos] (*Parmelia pollinaria*, „Taisliuje“ – dulkingoji), islandinės [kerpenos] (*Parmelia islandica*, „Taisliuje“ – islandijinė), žvaigždinės [žiauberės] (*Parmelia stellaris*), tvorinės [kerpenos] (*Parmelia sepincola*), kadaginės [vulpicidės] (*Parmelia juniperina*), raukšlėtojo [geltonkežio] (*Parmelia caperata*), sieninės [geltonkerpės] (*Parmelia parietina*), tryninės [geltūnės] (*Parmelia vitellina*) vardai.

Platužės (704) gentis pagal tuometinę sampratą priskirta genčiai *Sticta*, kuri dabar taip pat yra siauresnės apimties, o „Taisliuje“ minimos dvi rūšys pagal šiuolaikinę sampratą priklauso genčiai *Lobaria*. Ji dabar ir vadinama J. A. Pabrėžos sukurtu vardu. Abi minimos rūšys aptiktos Lietuvoje, nors *S. scrobiculata* (dabar *Lobaria scrobiculata*) jau išnyko. Pabrėžos duoti rūšių pavadinimai nebevartojami: promūšotoji platužė vadinama duobėtąja, o plautgalba platužė – plačiąja.

Uždengtnešė (705) pavadinta gentis *Peltigera*, matyt, verčiant iš lotyniško ir vokiško pavadinimų, kilusių iš žodžio skydas ar šarvas. Dabar jos lietuviškas vardas yra meškapėdė ir apimtis siauresnė: iš „Taisliuje“ minimų aštuonių rūšių dvi priklauso nefromos (*P. resupinata*) ir solorinos (*P. saccata*) gentims. Išskyrus *P. saccata*, kitos minimos rūšys augo arba tebeauga Lietuvoje. Iš „Taisliuje“ vartotų *Peltigera* rūšių vardų šiuo metu prigiję daugiapirštės (*P. polydactyla*), šuninės (*P. canina*), karpuotosios (*P. aphthosa*, „Taisliuje“ vartojama forma karpingoji) bei gyslotosios (*P. venosa*) vardai.

Genčių sąrašo B dalyje „Pliksėklūnės (*Gymnospori*)“ surašytos gentys, kurių vaisiakūniai vadinami macediniais – juose aukšliai anksti suyra, o sporos laikosi vaisiakūnio paviršiuje miltiškoje masėje, todėl XIX a. pradžioje buvo manoma, jog aukšliai su sporomis vystosi vaisiakūnio išorėje. Šioje dalyje yra dvi gentys.

Brylytės (706) genties pavadinimas vartojamas ir šiandien, nors lotyniškasis *Coniocybe* genties pavadinimas neišliko. „Taisliuje“ minimos dvi rūšys dabar priklauso skirtingoms gentims: iki šiol išlikusiu blyškiosios brylytės vardu vadinama *Sclerophora pallida*, o atrubotoji brylytė dabar vadinama sėlenine žiovene ir priklauso genčiai *Chaenotheca* (*C. furfuracea*). Abi kerpės aptinkamos Lietuvoje.

Kyliškės (707) vardu pavadinta *Calycium* (dabartinė rašyba – *Calicium*) gentis, kurios dabartinis lietuviškas pavadinimas yra taurenė, o apimtis siauresnė. Septynios sąrašė esančios rūšys dabar priklauso keturioms gentims: *Cyphelium*, *Calicium*, *Mycocalicium* ir *Chaenotheca*. Sąrašė esančias rūšis J. A. Pabrėža mėgina išskirstyti pagal vaisiakūnių morfologinius požymius, tačiau kai kur drauge sugrupuotos negiminingos rūšys, o turinčios identiškus charakteringus požymius atsiduria skirtingose grupėse. Pavyzdžiui, *Calicium salicinum* sugrupuota ne su *C. roscidum* (dabar *C. adspersum*) ir *C. quercinum*, bet su *C. subtile* (dabar *Mycocalicium subtile*). Išskyrus *C. cinereum*, kurios identitetas neaiškus, kitos genties rūšys Lietuvoje aptinkamos. J. A. Pabrėžos vartoti rūšių vardai neprigijo, išskyrus ažuolinę ir gluosninę [taurenės].

Dabartiniai lietuviški kerpių pavadinimai pateikti pagal T. Rudzinskaitę (1982) ir J. Motiejūnaitę (1999, 2002, 2007).

LITERATŪRA

Jundził, Józef, 1830: *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących jako i oswoionych*, podług wydania szesnastego układu roślin Linneusza; przez Józefa Jundziłła, Wilno: Józef Zawadski własnym nakładem.

Kviklytė, Aušra, Kalantaitė, Dalia, 1962: „J. A. Pabrėžos kerpių ir samanų rinkinys“, *LTSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Biologija* 2, 65–73.

Minkevičius, Antanas, Rudzinskaitė, Teresė, Galinis, Vytautas, 1983: *Vadovas Lietuvos kerpėms pažinti*, Vilnius: Mokslas.

Motiejūnaitė, Jurga, 1999: „Dzūkijos nacionalinio parko kerpės ir su jomis susiję grybai“, *Botanica Lithuanica* 5 (2), 13–153.

Motiejūnaitė, Jurga, 2002: *Lapiškosios ir krūmiškosios kerpės (Ascomycetes lichenisati. Species foliosae et fruticosae)*, *Lietuvos grybai* 13 (1), Vilnius: UAB „Valstiečių laikraštis“.

Motiejūnaitė, Jurga, 2007: „Ascomycota – aukšliagrybūnai. Kerpės (*Ascomycetes lichenisati*)“, *Lietuvos raudonoji knyga*, red. Valerijus Rašomavičius, Vilnius: Lututė, 731–789.

Rudzinskaitė, Teresė, 1982: „Kerpių floros tyrimų Lietuvoje 1791–1979 m. suvestiniai duomenys“, *Biologija* 20, 110–151.